

УДК 37.013.42

Світлана Семчук,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної
педагогіки та психології
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

МЕДІАСОЦІАЛІЗУЮЧИЙ ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ

В статті розкриваються особливості медіасоціалізації дітей дошкільного віку. Дається ретроспективний аналіз поглядів науковців з означеної проблеми. Визначено психологічні закономірності та особливості формування дитячої свідомості в контексті впливу комп'ютерних технологій. Виокремлено форми впливу комп'ютерних технологій на соціалізацію молодого покоління. Розкрито аспекти особистісних якостей молодого покоління, які формуються під впливом комп'ютерних технологій.

Ключові слова: комп'ютерні технології навчання, дитина дошкільного віку.

В статье раскрываются особенности медиасоциализации детей дошкольного возраста. Дается ретроспективный анализ взглядов ученых по данной проблеме. Определены психологические закономерности и особенности формирования детского сознания в контексте влияния компьютерных технологий. Выделены формы влияния компьютерных технологий на социализацию молодого поколения. Раскрыты аспекты личностных качеств молодого поколения, которые формируются под влиянием компьютерных технологий.

Ключевые слова: компьютерные технологии обучения, ребенок дошкольного возраста.

The article deals especially mediasotsialzatsiyi preschoolers. Retrospective analysis of scientists point of view on this problem is presented. Certainly psychological conformities to law and features of forming of child's consciousness in the context of influence of computer technologies. The forms of influence of computer technologies are selected on socialization of the young generation. Aspects of young generation personal characteristics under the computers technologies influence is distinguished in the article.

Key words: computers teaching technologies, preschool child.

На фоні соціально-економічних перетворень, що спостерігаються в сучасному українському суспільстві, дедалі гостріше постає питання впливу комп'ютерних технологій на соціалізацію дітей дошкільного віку.

Дитина поступово входить у суспільне середовище, формується як особистість, яка постійно розвивається. Перетворення людського індивіда на особистість відбувається в процесі соціалізації.

Соціалізація – це процес входження індивіда в соціальне середовище, оволодіння навичками практичної та теоретичної діяльності. Перетворення реально існуючих відносин в якості особистості. Цей процес передбачає як цілеспрямований вплив на особистість у процесі виховання, так і стихійний вплив різних умов і обставин життя на формування особистості.

Психосоціальна система «соціум – особистість» поступово набула принципово нової структури і якості. В неї активно включився такий впливовий посередник як мас-медіа, і відтепер діада «соціум – особистість» виглядає як тріада «соціум – мас-медіа – особистість». Отже, процес соціалізації відбувається як медіасоціалізація [5; 6].

Саме тому останнім часом багато вчених-соціологів, культурологів, педагогів, психологів, медичних працівників – цікавляться цією проблемою та аналізують медіасоціалізуючий вплив комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини в дошкільному віці.

Сьогодні на теоретико-методологічному рівні інтенсивно досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для формування особистості дитини дошкільного віку, оптимального її розвитку й виховання.

Помітний доробок у галузі аналізу соціально-психологічних та педагогічних аспектів цієї проблеми належить таким дослідникам, як Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, В. Болгаріна, В. Кремень, І. Зверева, В. Іванов, А. Капська, Л. Коваль, В. Кузь, О. Кононко, Н. Лавриченко, В. Оржеховська, І. Печенко (Рогальська), Т. Поніманська, Р. Пріма, О. Савченко, І. Фельдштейн.

Проблема використання сучасних комп'ютерних технологій у педагогічному процесі висвітлена в роботах таких учених, як: Р. Вільямса, Б. Гершунського, В. Глушкова, А. Єршова, К. Маклін, Ю. Машбиця, С. Пейперта, Є. Полат та ін. Науковці стверджують, що впровадження комп'ютерних технологій у практику навчання є однією з форм підвищення ефективності навчального процесу.

Психолого-педагогічні аспекти комп'ютеризації педагогічного процесу розкриті в наукових доробках П. Гальперіна, Б. Гершунського, М. Ігнатенка, Ю. Машбиця, В. Монахова, П. Підкасистого, З. Слєпканя, Н. Талізінї, О. Тихомирова та ін.

Технології комп'ютеризованого навчання досліджували вітчизняні (А. Ашерів, А. Довгялло, О. Савельєв, О. Молібог) та зарубіжні вчені

(Г. Клейман, Н. Краудер, С. Пейперт, В. Скіннер).

Проблемою розробки й використання комп'ютерних технологій навчання займалися вчені: Н. Апатова, А. Верлань, М. Головань, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Іваськів, В. Лапінський, В. Мадзігон, Д. Матро, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, П. Ротаєнко, В. Руденко, М. Семко, О. Християнінов.

Сьогодні комп'ютерні технології навчання є тим сучасним способом передачі знань, що відповідає якісно новому змісту навчання й розвитку дитини. Цей спосіб дозволяє дитині з інтересом навчатися, знаходити джерела інформації, виховувати самостійність і відповідальність при одержанні нових знань, розвивати дисципліну інтелектуальної діяльності

В реаліях сьогодення вкрай важливо, з одного боку, щоб дитина-дошкільник під час освоєння комп'ютерних технологій навчання отримала глибокі знання, соціалізувалася. З іншого, виникла нагальна проблема педагогічного, психологічного, культурологічного захисту особистості дитини від надлишкових, деструктивних та руйнівних впливів ІКТ.

Психолого-педагогічна наука б'є на сполох, усвідомлюючи ті жахливі, непередбачувані наслідки у вигляді негативного трансформування свідомості, травмування психіки, які може дати така інформація дитині-дошкільнику, свідомість якої формується. Водночас ніхто поки що не поставив на державному рівні питання про те, у якому віці й на який час доцільно вперше підпускати дитину до екрану монітора [1–2].

Метою статті є висвітлення ролі мезофакторів у процесі соціалізації дітей дошкільного віку загалом та впливу мас-медіа на цей процес зокрема.

У сучасному світі особистість дитини з раннього дитинства виявляється в оточенні техносфери, істотною частиною якої є комп'ютерні технології. Вони відіграють передусім інформаційну роль у розвитку дітей. А відтак, здобуваються різноманітні суперечливі, несистематизовані відомості про типи поведінки людей і способи життя в різних соціальних стратах, регіонах, країнах, тобто, дитина здобуває інформацію, яка істотно відрізняється від навчально-виховної в дошкільному навчальному закладі.

Спілкування з комп'ютером викликає в дітей жвавий інтерес, спочатку як ігрова діяльність, а потім і як навчальна. Цей інтерес лежить в основі формування таких важливих структур, як пізнавальна мотивація, довільні пам'ять й увага, адже саме ці якості забезпечують психологічну готовність дитини до навчання в школі.

Однією з форм впливу комп'ютерних технологій на соціалізацію дітей дошкільного віку є трансляція інформації про культуру та її репродукція. Другою – власні творчі, продуктивні можливості ІКТ. І третьою формою впливу ІКТ є естетична їх функція. Окремі спеціалісти вважають, що принаймні половина людства формує свої погляди під соціалізуючим медіа впливом.

Аналіз нових наукових джерел з питань впливу комп'ютерних

технологій на дітей дошкільного віку, дозволив нам виділити психологічні закономірності та особливості формування дитячої свідомості:

- гострий сюжет викликає й підтримує увагу та зацікавленість дітей;
- підвищена увага до перегляду коротких сюжетних роликів;
- можливість залучення дитини до участі в процесі перегляду реклами;
- захоплення дитини рекламним сюжетом базується на психологічних механізмах;
- легкість запам'ятовування короткого, цікавого та близького дитині сюжету;
- можливість формування в дитинстві етичних та моральних норм, цінностей за допомогою цікавого та доступного дитині сюжету.

Під кінець ХХ ст. види і можливості ЗМІ (зокрема комп'ютерні технології) значно розширилися. До сфери мас-медіа належать тепер всі види телебачення разом з такими його новими технологіями, як супутникове і кабельне, радіомовлення, всі різновиди звукозапису та його розповсюдження. А комп'ютери та їх програмне забезпечення, відео, кіно, друковані видання надали людству величезні можливості для отримання різнобічної інформації в найкоротші строки. Винахід комп'ютера знаменував собою перехід людства від моделювання і посилення фізичних можливостей і функцій людини до моделювання і посилення її інтелектуальних можливостей [2, с. 290].

Комп'ютеризація, що поступово проникає практично в усі сфери життя й діяльності сучасної людини, вносить свої корективи й у підходи до виховання дітей дошкільного віку.

Вітчизняні та закордонні дослідження з використання комп'ютера в дошкільних навчальних закладах переконливо доводять не тільки можливість, але й доцільність використання комп'ютера, а також визначають особливу його роль в розвитку інтелекту і особистості дитини у цілому (С. Новосьолова, Г. Петку, І. Пашеліте, С. Пейперт, Б. Хантер та ін.).

Система виховання до недавнього часу не ставила перед собою мету підготовки дітей в процесі взаємодії з усіма ЗМІ. В умовах сьогодення, оволодіння дитиною вмінням використовувати пізнавальний та інший потенціал ЗМІ, набуває великого значення. Виходячи з цього, особливим аспектом соціального виховання стає так зване медіа-навчання. Медіа-навчання чи медіаосвіта (з лат. *media* – засоби) – вивчення вихованцями закономірностей комп'ютерних технологій. Його завдання: підготувати дітей до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття інформації (навчити дитину розуміти її – «декодувати» повідомлення, критично оцінювати їх якість), усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, оволодіння засобами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Створена телебаченням та Інтернетом віртуальна реальність (медіа реальність) є цілком конкурентоспроможною альтернативною дійсністю, і разом вона утворює середовище існування сучасної дитини (медіасередовище). Сучасний медіа простір став не лише середовищем інформаційного обміну, а й середовищем, де здійснюється соціальна комунікація, обмін поглядами й почуттями тощо [5, с. 6].

В сучасних наукових джерелах широко висвітлюються переваги поширення комп'ютерних технологій – віртуальна освіта, мобільні телефони-радіоприймачі, Інтернет-аукціони, нові субкультури, що виникли в Мережі Інтернет. Водночас широко обговорюються й негативні наслідки розвитку Мережі Інтернет:

- страхи перед інформаційною війною, втрата державного суверенітету, засилля порнографії та її згубна дія на розум і почуття юних відвідувачів Мережі Інтернет;
- страшні історії про захоплення найбільших банків, всебічну поінформованість терористів у справах своїх майбутніх жертв [3, с. 10].

На сьогоднішній день комп'ютерні технології стали не тільки головною рушійною силою прогресу, засобом спілкування світового масштабу а й потенційним джерелом насилля та агресії. Жорстока і агресивна поведінка – це одна із найактуальніших проблем, що пов'язана із взаємодією дітей дошкільного віку з комп'ютерними технологіями. ІКТ, в свою чергу, дуже активно пропонують все нові і нові можливості для підкріплення такого стану занепокоєння. Медіа насилля: бойовики, трилери, фільми жахів, жорстокі мультфільми – зараховуються зазвичай до окремої групи і кваліфікуються як «соціально небезпечні», бо саме вони пропагують культ насилля, жорстокості, розпусти, істотно деформують дитячу психіку.

З цього приводу С. Лемсон висловив таку переконливу думку: «діти привчаються до думки, що страхи та насилля – це норма, побоюються стати жертвою злочинця і найменше спроможні допомогти жертві злочину. Вони зростають більш агресивними і жорстокими» [7, с. 25].

Слушною з цього приводу є думка А. Федорова, який погоджується з думкою С. Лемсона, що: «багатообразні медіа показують дітям велику кількість лякливих і викликаючих страх образів, більшість з яких вони, ймовірно, ніколи б не побачили в реальному житті» [6, с. 47].

Соціалізаційні можливості мас-медіа полягають передусім в їхній здатності до поширення знань, формування способів їх сприйняття та оцінювання, утвердження того чи іншого ставлення до подій. Тобто фактично вони конструюють суб'єктивну реальність і «занурюють» у неї молоде покоління [4, с. 166].

Сьогодні утверджується думка про те, що кожна дитина дошкільного віку незалежно від статі, має право на розкриття власного таланту і

здібностей, використання їх для саморозвитку й загального поступу.

Комп'ютерна реклама відіграє одну із важливих ролей у цьому процесі. Як у всьому світі, так і в Україні будь-яка реклама є провідником, медіатором позитивного і негативного, вона виносить на зовні, робить публічними думки, погляди, образи і поведінкові моделі; вона є «вчителем» актуальної культури, формує і транслює нові суспільні зв'язки, даючи власні «уроки життя» і, що важливо, має потужній інформаційний вплив на соціалізацію дітей дошкільного віку.

Сучасним дошкільникам необхідна не лише ґрунтовна інформаційна підготовка. Не менш важливою є естетична готовність сприйняти, відчути соціально-психологічну атмосферу епохи, оцінити її здобутки. В цьому вбачається розуміння необхідності створення належного базису, пов'язаного з удосконаленням культури почуттів, взаємин, потреб, без яких не можна соціалізувати особистість, здатну усвідомити цінності людського буття, красу природи, мистецтва, суспільних відносин, нарешті самої людини.

Процеси сьогоdnішнього суспільного життя відкрили широкий доступ до надбань світової художньої культури, але водночас посилили й сферу впливу псевдомистецтва на дітей дошкільного віку. Це особливо виявляється в естрадній музиці, де не лише виникають нові стилі, спрямування, жанри, а й під тенетами шоу-бізнесу ефір заповнюють зразки низькопробної музики.

Будь-яка інформація, що транслюється теле-, радіо-, відео-, аудіо каналами тощо, так чи інше несе заряд естетичного або антиестетичного впливу, оскільки спрямована на максимальне збудження почуттів, емоцій.

Для багатьох дітей перегляд на комп'ютері фільмів, прослуховування музичних записів є своєрідною компенсацією дефіциту міжособистісних стосунків, засобом відволікання від проблем. Велику роль відіграють ІКТ в розвитку дитини, хоча це спірна проблема.

Американські вчені (Шрам, Лайл і Паркер) прийшли до висновку, що перегляд медіа програм прискорює розвиток дитини на рік, особливо до того часу, коли вона має йти до школи. Сутність їхньої теорії полягає в тому, що молоде покоління на «комп'ютерних» зразках навчаються міркувати, отримують знання, розширюють кругозір. Робота з комп'ютером, з однієї сторони, призводить до розширення контактів, можливості обміну соціокультурними цінностями, набуття символічного досвіду, розвитку процесів навіювання. Але з іншої сторони, вона може призвести до «синдрому залежності» від комп'ютерних мереж, який сприяє до звуження інтересів, відлучення від реальності, залежність від комп'ютерних ігор, соціальної ізоляваності, ослаблення емоційних реакцій та багатьох негативних наслідків. Оскільки, «Я-концепція» зароджується і формується під впливом багатьох інституцій і головною інституцією для нашого дослідження є ІКТ, які в наш час займають лідируюче місце серед

багатьох інституцій.

Дослідники медіапростору стверджують, що найбільш артикульованими проблемами, перебуванням у ньому дітей, є:

- «згорання» пізнавальних інтересів;
- зниження тону і якості інтелектуальної діяльності;
- «лінивість» психіки (уваги, пам'яті, уяви);
- наслідування дітьми асоціальної поведінки віртуальних героїв;
- «віртуалізація» життєвого світу дітей (руйнування соціальних зв'язків);
- відволікання від дитячих обов'язків в межах своєї родини;
- Інтернет-залежність (захоплення іграми з медіанасильством («ігроманія»));
- порушення соматичного і психічного здоров'я [5, с. 6].

Саме ІКТ генерують соціальну пам'ять, надають соціального змісту подіям, що відбуваються. Справді, небезпека інформації полягає в тому, що вона впливає на соціалізацію дітей дошкільного віку безпосередньо, укорінюючись в ній як органічний елемент, здатний доповнити і навіть замінити функції відчуттів, сприйняття, уяви тощо. Тобто безконтрольний інформаційний потік може як завгодно глибоко проникати в суть дитини і деформувати її свідомість.

Отже, як бачимо, особистість дитини-дошкільника знаходиться в системі суспільних відносин, бере участь в їх творенні, тобто є уособленням суспільних відносин у окремо взятого індивіда, завдяки яким відбувається його соціалізація. Тому, з усією впевненістю ми можемо сказати, що соціальна поведінка і спілкування особистості мають бути інформаційно забезпечені. Отже, на нашу думку, інформування (ІКТ) є фактором соціалізації особистості оскільки:

- соціалізація є результатом орієнтаційних проявів в реаліях сьогодення, який задовольняється за рахунок засвоєння різнобічної інформації про неї;
- інформування (ІКТ) є організованою формою отримання інформації від суспільства до особистості дитини;
- інформування (ІКТ) є необхідністю в розвитку, існуванні, самовираженні особистості, оскільки здійснює змістовно-діяльнісний зв'язок між суспільством і особистістю дитини. Інформаційна достатність дозволяє особистості не тільки засвоювати попередній досвід, але і розвивати, коригувати;
- інформування (ІКТ) стає фактором соціалізації, якщо він усвідомлюється дітьми дошкільного віку, як необхідність.

Отже, у статті розкриваються особливості медіасоціалізації дітей дошкільного віку, проаналізовано сучасні погляди науковців на специфіку сприйняття дітьми комп'ютерних образів, трансформацію дитячої картини світу, що призвело до необхідності вивчення особливостей впливу

комп'ютерних технологій на особистість дитини з метою запобігання їх негативного впливу на дитячу аудиторію.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку планується провести у напрямі розробки й теоретичного обґрунтування інтегрованої моделі впливу комп'ютерних технологій на процес становлення особистості дитини-дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини / Г. В. Апостолова // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 9–10. – С. 1–3.
2. Багацкий В. В. Культурология: история і теория світової культури ХХ століття : навч. посібник / В. В. Багацкий, Л. І. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 304 с.
3. Бондаровська В. М. У мережі Інтернет: психологічні, етичні, культурологічні проблеми / В. М. Бондаровська, Н. І. Пов'якель // Психолог. – № 25(169). – 2005. – С. 10–15.
4. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – К. : ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
5. Петрунько О. Сучасна дитина в медіапросторі / О. Петрунько // Педагогічна газета. – 2009. – № 7(180), липень. – С. 7–8.
6. Федоров А. В. Школьники и компьютерные игры с «экраным насилием» / А. В. Федоров // Педагогика. – 2004. – № 6. – С. 45–49.
7. Lamson S. R. Media Violence Has Increased the Murder Rate // С. Wekesser (ed.), Violence in the Media. San Diego, 1995. – P. 25.